

**M.A. (IMPROVEMENT/SUPPLEMENTARY) DEGREE EXAMINATION
APRIL/MAY 2021**

(SDE)

M.A. Sanskrit

Paper III—MANUSCRIPTOLOGY

(2014 Admission onwards)

Time : Three Hours

Maximum : 100 Marks

*Answers may be written in Sanskrit or in English.
In writing Sanskrit Devanagari script should be used.*

Answer the following questions in one or two Sentences :

1. What is a Script ?
2. Where was the Brahmi script used ? How they are divided ?
3. What are the two main important aspects of the preservation of Manuscripts ?
4. How the writing tools of Manuscripts are classified ?
5. What are the three stages in Lower Criticism ?
6. What is Siglum ?
7. What are the types of errors regarding a manuscript ?
8. What is meant by Critical edition ?
9. Who is a Scribe ?
10. Point out any *four* materials in which Manuscripts are written ?
11. Point out different methods for cataloguing of Manuscripts ?
12. What is simple omission ?
13. What is Emendation ?
14. Point out some of the secondary sources of evidence.

(14 × 2 = 28 marks)

Turn over

Write short notes on any *seven* of the following :

15. Significance of Manuscriptology.
16. Evolution of scripts in India.
17. Importance of preservation of Manuscripts.
18. Lower criticism.
19. Forms and size of Manuscript.
20. Qualifications of a scribe.
21. Catalogus Catalogorum.
22. Necessity of Critical Edition.
23. Cause of errors in Manuscripts.
24. Writing tools of Manuscripts .

(7 × 6 = 42 marks)

Answer any *two* of the following :

25. Describe the preservation techniques of Manuscripts.
26. Causes of destruction of Manuscripts.
27. Writing Materials in Ancient India.
28. Higher Criticism.

(2 × 15 = 30 marks)

M.A. (IMPROVEMENT/SUPPLEMENTARY) DEGREE EXAMINATION,
APRIL/MAY 2021

SDE

M.A. Sanskrit Sahitya Special
Paper VIII—POETICS—V
(2014 Admission onwards)

Time : Three Hours

Maximum : 100 Marks

संस्कृतभाषया उत्तराणि देयानि । देवनागरीलिपिरुपयोक्तव्या ।

I. वाक्येनैकेन द्वाभ्यां वा उत्तरं लिखत :

- 1 आनन्दवर्धनमते असंलक्ष्यक्रमव्यङ्ग्यः कतिविधः ? ते के ?
- 2 वर्णनासन्दर्भे अचेतनानां चेतनत्वं कथं प्रकाशयति ?
- 3 ध्वनिकारमतमनुसृत्य रसभङ्गस्य प्रथमः हेतुः कः ? उपपादयत ।
- 4 गुणीभूतव्यङ्ग्ये व्यङ्ग्यस्य स्थितिः कीदृशी ?
- 5 चित्रकाव्यं किं ? कतिविधम् ?
- 6 पूर्वार्थान्वयवती वाणी कथं नवत्वमायाति ?
- 7 वाक्यगतासंलक्ष्यक्रमव्यङ्ग्यध्वनिः कतिविधः ? स्पष्टयत ।
- 8 तद् सुमतिना कविना परिहर्तव्यम् । किम् ? उत्तरयत ।
- 9 निन्द्यतां नैव उपयाति । कः ? कुतः ?
- 10 संवादः कः ? कतिविधः ?
- 11 इतिवृत्तादिभिः सह रसादीनां कीदृशः संबन्धः अस्ति ?
- 12 अत्यन्ततिरस्कृतवाच्यस्य पदप्रकाशताम् उदाहरत ।
- 13 आनन्दवर्धनमते कवेः दोषः कतिविधः ?
- 14 परस्परमविरोधिनः रसाः के ?

(14 × 2 = 28 marks)

Turn over

II. एकैकया खण्डिकया समानामुत्तरं लिखत :

(a) व्याख्यात :

- 15 वाच्यानां वाचकानां च यदौचित्येन योजनम् ।
रसादिविषयेणैतत्कर्म मुख्यं महाकवेः ॥
- 16 आत्मनोऽन्यस्य सद्भावे पूर्वस्थित्यनुयाय्यपि ।
वस्तु भातितरां तन्व्याः शशिच्छायमिवाननम् ॥
- 17 अवस्थादेशकालादिविशेषैरपि जायते ।
आनन्त्यमेव वाच्यस्य शुद्धस्यापि स्वभावतः ॥
- 18 अक्षरादिरचनेव योज्यते यत्र वस्तुरचना पुरातनी ।
नूतने स्फुरति काव्यवस्तुनि व्यक्तिमेव खलु सा न दुष्यति ॥

(b) लघुटिप्पणीर्लिखत :

- 19 संघटनास्वरूपम् ।
- 20 गुणीभूतव्यङ्ग्यकाव्यम् ।
- 21 वक्तृ-वाच्यभेदाः ।
- 22 रीतीनाम् अनुपयोगिता ।
- 23 वर्णानां रसघोतकत्वम् ।
- 24 वृत्तिस्वरूपम् ।

(7 × 6 = 42 marks)

III. द्वयोः उपन्यासरूपेण उत्तरं लिखत :

- 25 काव्यादिषु रसविरोधिपरिहारविषये आनन्दवर्धनमतमालोचयत ।
- 26 प्रबन्धगतरसाभिव्यञ्जकहेतवः के ? उपन्यस्यत ।
- 27 असंलक्ष्यक्रमव्यङ्ग्यध्वनिः वर्णपदवाक्यप्रबन्धेषु कथं वर्तते ? विशदयत ।
- 28 महाभारते अङ्गीरसः कः ? ध्वन्यालोकदिशा स्पष्टयत ।

(2 × 15 = 30 marks)

M.A. (IMPROVEMENT/SUPPLEMENTARY) DEGREE EXAMINATION,
APRIL/MAY 2021

SDE

M.A. Sanskrit Sahitya Special

Paper VII—POETICS—IV

(2014 Admission onwards)

Time : Three Hours

Maximum : 100 Marks

संस्कृतभाषया उत्तराणि देयानि । देवनागरीलिपिरुपयोक्तव्या ।

I. वाक्येनैकेन द्वाभ्यां वा उत्तरं लिखत :

1. कीदृशः काव्यबन्धः अभिजातानां हृदयाह्लादकारकः वर्तते ?
2. वक्रोक्तिजीविते मङ्गलश्लोकः कः ?
3. कुन्तकमते वक्रताप्रकाराः कति ? ते के ?
4. यत्रालङ्कारवर्गोऽसौ सर्वोऽप्यन्तर्भविष्यति । कुत्र ?
5. अन्तश्चमत्कारो वितन्यते—केन ?
6. संवृतिवक्रत्वं नाम किम् ?
7. प्रबन्धवक्रताम् उदाहरत ।
8. इतिहासः कतिविधः ?
9. ब्राह्मणस्वरूपं स्पष्टयत ।
10. मीमांसा का ? कतिविधा ?
11. जल्पः कः ?
12. का वितण्डा ?
13. सहजा प्रतिभा का ?
14. यायावरीयमते आभ्यासिकः कविः कः ?

(14 × 2 = 28 marks)

Turn over

II. एकैकया खण्डिकया समानामुत्तरं लिखत :

(a) आशयं विशदयत :

- 15 व्यवहारपरिस्पन्दसौन्दर्यं व्यवहारिभिः ।
सत्काव्याधिगमादेव नूतनौचित्यमाप्यते ॥
- 16 शब्दार्थौ सहितावेव प्रतीतौ स्फुरतः सदा ।
साहिताविति तावेव किमपूर्वं विधीयते ॥
- 17 पृथगेव हि कवित्वाद्भावकत्वं, भावकत्वाच्च कवित्वम् ।
- 18 सा हि बुद्धिविकासकामधेनुः ।

(b) लघुटिप्पणीलिखत :

- 19 वर्णविन्यासवक्रता ।
- 20 शब्दार्थस्वरूपं ।
- 21 कुन्तकमते स्वभावोक्तिः ।
- 22 वेदाङ्गानि ।
- 23 भावयित्री प्रतिभा ।
- 24 त्रिप्रकारा बुद्धिः ।

(7 × 6 = 42 marks)

III. द्वयोः उपन्यासरूपेण उत्तरं लिखत :

- 25 कुन्तकाभिमतं काव्यप्रयोजनं विवृणुत ।
- 26 वक्रोक्तिस्वरूपं भेदांश्च यथाग्रन्थं निरूपयत ।
- 27 वाङ्मयविषये राजशेखरमतं स्पष्टयत ।
- 28 शिष्यभेदं यथाग्रन्थं प्रतिपादयत ।

(2 × 15 = 30 marks)

M.A. (IMPROVEMENT/SUPPLEMENTARY) DEGREE EXAMINATION

APRIL/MAY 2021

SDE

M.A. Sanskrit Sahitya Special

Paper VI—POETICS—III

(2014 Admission onwards)

Time : Three Hours

Maximum : 100 Marks

संस्कृतभाषया उत्तराणि देयानि । देवनागरीलिपिरुपयोक्तव्या ।

I. वाक्येनैकेन द्वाभ्यां वा उत्तरं लिखत :

- 1 रसस्य उत्कर्षहेतवः के ?
- 2 अलङ्काराणां सामान्यलक्षणं लिखत ।
- 3 मम्मटभङ्गभिमतं गुणीभूतव्यङ्ग्यकाव्यं लक्षयत ।
- 4 गूढस्य मुख्यत्वं सदृष्टान्तं प्रतिपादयत ।
- 5 ओजोगुणस्य व्यञ्जकवर्णाः के ?
- 6 'भावस्य भावाङ्गतायामपराङ्गव्यङ्ग्यं मध्यमकाव्यमुदाहरत ।
- 7 मम्मटभट्टमते गुणाः कति ? ते के ?
- 8 कस्मिन् मध्यमकाव्यप्रभेदे वाच्यव्यङ्ग्ययोः चमत्कारप्राधान्ये सन्देहं दृष्टुं शक्यते ? सोदाहरणं प्रतिपादयत ।
- 9 प्रसादगुणस्य स्थितिः कुत्र ?
- 10 पूर्णोपमा कथं संभवति ?
- 11 'एषां भेदाः यथायोगं वेदितव्याश्च पूर्ववत्'—केषाम् ? उत्तरयत ।
- 12 मम्मटभट्टमते उपमापरिकल्पकः अलङ्कारः कः ? स्पष्टयत ।
- 13 दीप्तयात्मविस्तृतेर्हेतुः कः ? उपपादयत ।
- 14 अर्थान्तरन्यासस्य भेदाः के ?

(14 × 2 = 28 marks)

Turn over

II. एकैकया खण्डिकया सप्तानामुत्तरं लिखत :

(a) आशयं विशदयत :

- 15 अन्योन्ययोगादेवं स्याद् भेदसंख्यातिभूयसी
- 16 व्याप्नोत्यन्यत्प्रसादोऽसौ सर्वत्र विहितस्थितिः ।
- 17 उपमानानुपादाने वाक्यगाऽथ समासगा ।
- 18 अन्ये भजन्ति दोषत्वं कुत्रचिन्न ततो दश ।

(b) लघुटिप्पणीर्लिखत :

- 19 माधुर्यम् ।
- 20 अर्थान्तरन्यासः ।
- 21 समासोक्तिः ।
- 22 अपहृतिः ।
- 23 दृष्टान्तः ।
- 24 काक्काक्षिप्तं गुणीभूतव्यङ्ग्यम् ।

(7 × 6 = 42 marks)

III. द्वयोः उपन्यासरूपेण उत्तरं लिखत :

- 25 गुणीभूतव्यङ्ग्यस्य अष्टप्रकारान् मम्मटभट्टमतानुसारं विवृणुत ।
- 26 उपमायाः स्वरूपं भेदप्रदर्शनपुरस्सरं निरूपयत ।
- 27 मम्मटोक्तरीत्या गुणस्वरूपं प्रदर्शयत ।
- 28 अप्रस्तुतप्रशंसालङ्कारं सप्रभेदं विशदयत ।

(2 × 15 = 30 marks)

M.A. (IMPROVEMENT/SUPPLEMENTARY) DEGREE EXAMINATION,
APRIL/MAY 2021

SDE

M.A. Sanskrit Sahitya Special

Paper V—POETICS—II

(2014 Admission onwards)

Time : Three Hours

Maximum : 100 Marks

संस्कृतभाषया उत्तराणि देयानि । देवनागरीलिपिरुपयोक्तव्या ।

I. वाक्येनैकेन द्वाभ्यां वा उत्तरं लिखत :

- 1 ध्वन्यालोके मङ्गलश्लोकः कः ?
- 2 श्रूयमाणेषु वर्णेषु के ध्वनिमामनन्ति ?
- 3 रौद्रादिषु कः गुणः वर्तते ?
- 4 असंलक्ष्यक्रमव्यङ्ग्यध्वनौ के अन्तर्भवन्ति ?
- 5 अविवक्षितवाच्यध्वनिः कतिविधः ? स्पष्टयत
- 6 'भाक्तमाहुस्तमन्ये' इत्यत्र भाक्तशब्दस्य अर्थः कः ?
- 7 शब्दगताः चारुत्वहेतवः के ?
- 8 के के अलङ्काराः शृङ्गारस्य प्रकाशकाः न भवन्ति ?
- 9 'कमलानि कमलानि'—इत्यत्र द्वितीयकमलशब्दस्य अर्थः कः ?
- 10 ध्वनेः लक्षणं किम् ?
- 11 अनिर्वचनीयवादिनः के ?
- 12 अर्थान्तरसंक्रमितवाच्यध्वनिम् उदाहरत ।
- 13 प्रथमे विद्वासः के ? कुतः ?
- 14 स ध्वनिरिति सूरिभिः कथितः । कः ? स्पष्टयत ।

(14 × 2 = 28 marks)

Turn over

II. कमपि भागमनपहाय एकैकया खण्डिकया समानामुत्तरं लिखत :

(a) आशयं विशदयत :

- 15 अतिव्याप्तेरथाव्याप्तेर्न चासौ लक्ष्यते तथा ।
- 16 क्रौञ्चद्वन्द्ववियोगोत्थः शोकः श्लोकत्वमागतः ।
- 17 यत्नतः प्रत्यभिज्ञेयौ तौ शब्दार्थौ महाकवेः ।
- 18 शक्तावपि प्रमादित्वं विप्रलम्भे विशेषतः ।

(b) व्याख्यात :

- 19 अव्युत्पत्तेरशक्तेर्वा निबन्धो यः स्खलद्गतेः ।
शब्दस्य स च न ज्ञेयः सूरिभिर्विषयो ध्वनेः ॥
- 20 शब्दार्थशासनज्ञानमात्रेणैव न वेद्यते ।
वेद्यते स तु काव्यार्थतत्त्वज्ञैरेव केवलम् ॥

(c) लघुटिप्पणीलिखत :

- 21 प्रतियमानार्थस्य सविशेषता
- 22 भाक्तवादः ।
- 23 रसवदलङ्कारः ।
- 24 अत्यन्ततिरस्कृतवाच्यध्वनिः ।

(7 × 6 = 42 marks)

III. द्वयोः उपन्यासरूपेण उत्तरं लिखत :

- 25 व्यङ्ग्यार्थस्य वाच्यार्थात् भिन्नता उदाहरणद्वारा स्पष्टयत ।
- 26 आनन्दवर्धनाभिमतं ध्वनिस्वरूपं निरूपयत ।
- 27 ध्वन्यभाववादिनां विकल्पान् यथाग्रन्थं प्रदर्शयत ।
- 28 ध्वनिभेदान् सोदाहरणं विवृणुत ।

(2 × 15 = 30 marks)

M.A. (IMPROVEMENT/SUPPLEMENTARY) DEGREE EXAMINATION

APRIL/MAY 2021

SDE

M.A. Sanskrit Sahitya Special

Paper IV—NYAYA AND VYAKARANA—I

(2014 Admission onwards)

Time : Three Hours

Maximum : 100 Marks

संस्कृतभाषया उत्तराणि देयानि । देवनागरीलिपिरुपयोक्तव्या ।

वाक्येन वाक्याभ्यां वा उत्तरं लिखत :

- 1 हैत्वाभासाः के ?
- 2 अनैकान्तिकः कः ?
- 3 को नाम परामर्शः ?
- 4 को नाम पक्षः ?
- 5 किन्नाम लिङ्गम् ?
- 6 विरुद्धस्य लक्षणं किम् ?
- 7 वाक्यस्य पञ्चावयवाः के ?
- 8 अथ शब्दानुशासनम् इत्यस्य अर्थः कः ?
- 9 सास्नालाङ्गलककुदरुखुरविषाप्यर्थरूपस्य शब्दत्वं कथं निरस्यते ?
- 10 स्थूलपृषतीमाग्निवारुणीमनङ्गाहीमालभेत इत्यत्र स्थूलपृषतीति पदे समासमधिकृत्य लिखत ।
- 11 उत्सर्गापवादौ कथं कर्तव्यौ ?
- 12 गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति । तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति । विशदयत ।
- 13 भक्ष्यनियमेन अभक्ष्यप्रतिषेधः गम्यते । विशदयत ।
- 14 पशुपशाहिकम् इति नाम कथं सङ्गच्छते ?

(14 × 2 = 28 marks)

Turn over

II. एकैकया खण्डिकया समानामुत्तरं लिखत :

- 15 हेत्वाभासपदव्युत्पत्तिं प्रदर्शयत ।
- 16 व्याप्तिं विशदयत ।
- 17 बाधस्य हेत्वाभासत्वाननुपपत्तिमाशङ्क्य परिहरत ।
- 18 व्यापारं विशदयत ।
- 19 ज्ञायमानलिङ्गस्य करणत्वे अनुपपत्तिं प्रदर्शयत ।
- 20 उतः त्व पश्यन्न ददर्श वाचम् इति कारिकां विशदयत ।
- 21 लोकतोऽर्थप्रयुक्ते शब्दप्रयोगे शास्त्रेण धर्मनियमः—विशदयत ।
- 22 गौरित्यत्र कः शब्दः विशदयत ।
- 23 व्याकरणपठनस्य मुख्यप्रयोजनानि कानि ? विशदयत ।
- 24 व्याकरणमित्यत्र कः पदार्थः ?

(7 × 6 = 42 marks)

द्वानुपन्यस्यत :

- 25 पक्षतास्वरूपं यथाग्रन्थं निरूपयत ।
- 26 सिद्धान्तव्याप्तिः यथाग्रन्थं विशदयत ।
- 27 किमर्थं वर्णानामुपदेशः ? विशदयत ।
- 28 शब्दस्य ज्ञानेधर्मः उत प्रयोगे ? विशदयत ।

(2 × 15 = 30 marks)